

KS. ANDRZEJ KICIŃSKI

INSPIRACJA BIBLIJNA *DYREKTORIUM O KATECHIZACJI*

BIBLICAL INSPIRATION OF THE *DIRECTORY FOR CATECHESIS*

A b s t r a c t. The article is an attempt to answer the question to what extent the new *Directory for Catechesis* is inspired by the divinely inspired Scriptures? The research has shown that the document is a further, dynamic development of the two previous texts, with which it maintains continuity, but it differs in a new systematic approach to the formation of catechists and, of course, in taking into account the work of catechists and the contemporary Church Magisterium.

The wealth of quotations from the Holy Scriptures contained in the Directory not only confirms the biblical character of catechesis, but with a new dynamism indicates the possibilities of biblical animation of catechesis at each stage of its development. An important conclusion drawn from the question posed at the beginning concerns the fact that one should not merely repeat the listed formulations of the kerygma from the past. Not only is the catechist required to know the biblical expressions, but he is even inspired to embody the kerygma for the needs of contemporary individuals and communities.

The elaboration of God's pedagogy in salvation history in the Directory is thoroughly biblical. The Church's magisterium on catechesis presents Revelation as God's great educational work, which is permeated by the biblical narrative. Biblical analysis combined with catechetical reflection reveals God the Father as an ingenious educator who transforms the history of his people into lessons of wisdom (cf. Deut 4:36-40; 11:2-7), adapting himself to the age and situation in which the people live. It reveals God's pedagogy in the mystery of the Incarnation. It shows the Holy Spirit, whom the disciples received and were led by the Comforter to the knowledge of the truth, „to the ends of the earth” (Acts 1:8) gave witness to the Word of life which they had heard, seen and touched (cf. 1 Jn 1:1; DK 162). The reflection of those responsible for catechization synthetically showed that the Gospel stories are a confirmation of the educative character of Jesus' account and can also inspire the pedagogical action of the Church today.

Summing up the presence of 187 biblical quotations in the main catechetical document of the Catholic Church, it should be emphasized that for catechists they echo the words of their vocation: „Go into all the world and preach the Gospel to every creature!” (Mk 16:15). The echo of these words resounds in contemporary situations of transmission of the faith, and this means that

Ks. dr hab. ANDRZEJ KICIŃSKI, prof. KUL – Kierownik Katedry Katechetyki Szczegółowej i Współczesnych Form Przekazu Wiary, Wydział Teologii, Katolicki Uniwersytet Lubelski Jana Pawła II; adres do korespondencji: andrzej.kicinski@kul.pl; ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-3076-6878>.

the Word of God is transmitted in the living Tradition of the Church, which confronts the various challenges of digital culture, cultural globalisation and other contemporary challenges.

Keywords: Catechesis; Bible; Formation of catechists; Media education; new *Directory for Catechesis*.

Dyrektorium katechetyczne jest odzwierciedleniem Magisterium Kościoła i współczesnej refleksji katechetycznej, a zarazem odpowiedzią na nowe wyzwania, jakie stoją przed złożonym procesem katechetycznym we współczesnym świecie. Formalnie dyrektorium z 2020 r. (dalej DK) zastępuje to z 1997 r. (dalej DOK) i oczywiście to pierwsze z 1971 r. (dalej DCG). Należy jednak pamiętać, że dokument, który jest poddany analizie, nie jest tekstem zupełnie nowym. Już we wstępie znajduje się jasna deklaracja autorów, że dyrektorium stanowi kolejne, dynamiczne rozwinięcie dwóch wcześniejszych tekstów, z którymi zachowuje ciągłość (zob. DK, s. 7-13). Należy więc mówić o nowym usystematyzowaniu i koniecznym ze względów na procesy zachodzące w przekazie wiary, „zrewidowaniu” tekstu o charakterze normatywnym dla całego Kościoła, który chce zebrać różne sprawdzone propozycje katechetyczne i podkreślić pierwotną jedność chrześcijańskiego przekazu wiary. Fundamentem tej jedności jest Słowo Boże, głoszone i przekazywane przez Kościół.

Katecheza jest jednym z podstawowych miejsc spotkania ze Słowem Bożym zawartym w Piśmie św. i żywej Tradycji, która mieści w sobie to, co stare i nowe (por. Mt 13,52). Nowe dyrektorium katechetyczne potwierdza, że Słowo Boże jest podstawowym źródłem katechezy. Natchnione przez Boga Pismo Święte bardziej niż jakiegokolwiek inne słowo sięga do głębi duszy i jest podstawowe dla katechezy, to trzeba przypomnieć, że na przestrzeni wieków Pismo Święte pełniło rolę służebną. Źródłem nauczania często były katechizmy o charakterze bardziej dogmatycznym czy moralnym. Mieliśmy wprawdzie także tzw. „katechizmy biblijne” czy „historie biblijne”, w których jednak pomimo takich tytułów dominowały inne trendy, bardziej teologiczne niż rzeczywiście biblijne. Dyrektorium przestrzega też przed inną skrajnością i zachęca, aby współczesna katechizacja była wyważona, aby nie była „jednostronnym” procesem przekazu wiary, np. wyłącznie biblijnym, wyłącznie liturgicznym czy wyłącznie odwołującym się do doświadczenia (zob. DK 90). Problematykę obecności Biblii w katechezie w Polsce opraco-

wali m.in. G. Kusz¹, A. Długosz², Z. Marek³, J. Kochel⁴ czy W. Pikor⁵. Stan badań na ten temat syntetycznie przedstawił T. Siemienieć⁶. Pojawiają się także pierwsze artykuły poświęcone nowemu dyrektorium katechetycznemu analizujące jednak inne aspekty współczesnej katechezy⁷.

Ten artykuł jest próbą odpowiedzi na pytanie: na ile samo nowe dyrektorium inspirowane jest natchnionym przez Boga Pismem Świętym? Zastosowano w nim metodę historyczno-krytyczną, polegającą na badaniu źródeł oraz na odczytaniu zawartych w nim treści oraz metodę porównawczą opierającą się na zestawieniu ze sobą i porównaniu cech w celu znalezienia ich wspólnych lub różniących właściwości⁸. Nie chodzi tylko o podanie ilości cytatów, choć jest to pierwszy konieczny krok w celu odpowiedzi na postawione pytanie. Istotne jest podkreślenie fundamentalnej prawdy, że Słowo Boże nie ogranicza się do Pisma św., ponieważ jest rzeczywistością żywą, działającą i skuteczną (por. Iz 55,10-11). Niemniej tak uzyskane dane pozwolą dokonać dalszego wnioskowania, czy jest odwołanie zarówno do Starego, jak i Nowego Testamentu i jakie księgi są szczególnie inspiracją do podjęcia współczesnych działań katechetycznych. Dopiero wtedy można rozpocząć analizę jakościową, która pomoże dostrzec, które części dyrektorium szczególnie inspirowane są Biblią, a nie są tylko mechanicznym korzystaniem

¹ Gerard Kusz, „Biblia w katechezie wczoraj i dziś”, w *Biblia w nauczaniu chrześcijańskim*, red. Józef Kudasiwicz (Lublin: Redakcja Wydawnictw KUL, 1991), 87-115; Tenże, *Katecheza w służbie słowa Bożego* (Opole: WT UO, 2009).

² Antoni Długosz, „Rola i miejsce Pisma świętego we współczesnej katechezie”, *Horyzonty Wiary* 6 (1995), 3: 39-45; Tenże, „Pismo święte w katechezie”, w *Obecność Biblii w katechezie*, red. Helena Słotwińska (Lublin: Gaudium, 2008), 21-34.

³ Zob. Zbigniew Marek, *Biblia w katechetycznej postudze Słowa* (Kraków: WAM, 1998).

⁴ Zob. Jan Kochel, „Katecheza biblijna”, w *Wokół katechezy posoborowej*, red. Radosław Chałupniak, Jan Kochel, Jerzy Kostorz, Waldemar Spyra (Opole: RWWT UO, 2004), 155-157; Jan Kochel, Zbigniew Marek, *Pedagogia biblijna w katechezie* (Kraków: WAM, 2012).

⁵ Wojciech Pikor, „Animacja biblijna w szkole – cele, metody, perspektywy”, *Collectanea Theologica* 82 (2012), 1: 93-113.

⁶ Zob. Tomasz Siemienieć, „Biblijny wymiar katechezy”, w *Katecheza w swoich podstawowych wymiarach*, red. Jarosław Czerkawski (Kielce: Jedność, 2013), 270-279.

⁷ W genezę dyrektorium wprowadza artykuł A. Kicińskiego: „Rozwój dyrektorium katechetycznych po Soborze Watykańskim II (1971-1997-2020)”, *Roczniki Teologiczne* 67(2020), 11: 5-28. Zagadnienie relacji między nauczaniem religii katolickiej w szkole a katechezą parafialną – według nowego dyrektorium opracował C.M. Sultana: „Catechesis and Catholic Religious Education: Distinct Nonetheless Complementary”, *Verbum Vitae* (2020), 37: 365-379. Problem troski pastoralnej o osoby z niepełnosprawnością opracował D. Lipiec: „Pastoral Care of the Disabled in the Directory for Catechesis”, *Rocznik Teologii Katolickiej* 19(2020): 159-169.

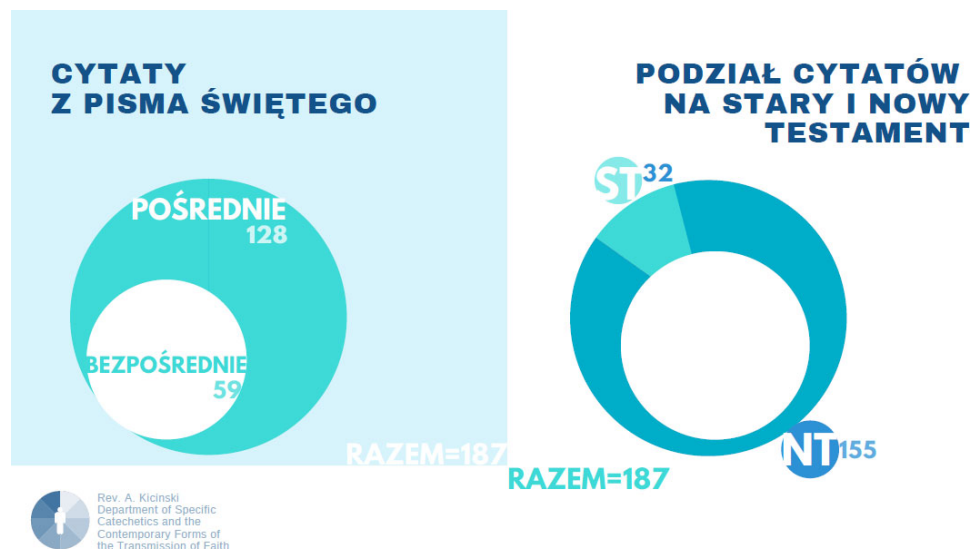
⁸ Ryszard Kamiński, *Metodyka przygotowania prac promocyjnych z teologii praktycznej* (Siedlce: Unitas, 2017), 90-91.

z tekstów biblijnych, ale mają charakter kerygmaticzny i przedstawiają poszczególne elementy wiary w jednolitym oraz organicznym ujęciu inspirując współczesne wyzwania katechetyczne.

1. CYTATY BIBLIJNE

Podstawowa definicja katechezy to posługa Słowu Bożemu. Ta definicja jest obecna we wszystkich dyrektoriach, a ostatnie rozwija myśl, że Bóg zgromadził Kościół wokół Swojego Słowa i karmi go Ciałem i Krwią Swojego Syna. Dokument zachęca do formacji przyszłych katechetów zgodnie z prawdą, że ci, którzy wierzą w Chrystusa, odrodzili się nie z ginącego nasienia, ale z niezniszczalnego, dzięki słowu żywego Boga (por. 1P 1,23). Bogactwo cytatów z Pisma św., zawarte w dyrektorium, nie tylko potwierdza biblijny charakter katechezy, ale z nowym dynamizmem wskazuje możliwości biblijnej animacji katechezy na każdym jej etapie rozwoju. Obecność centralnego miejsca słowa Bożego jest widoczna w każdej części dokumentu. Słowo Boże jest ukazane jako chleb powszedni dla katechezy, który nieustannie odradza i karmi ją na różnych drogach rozwoju⁹.

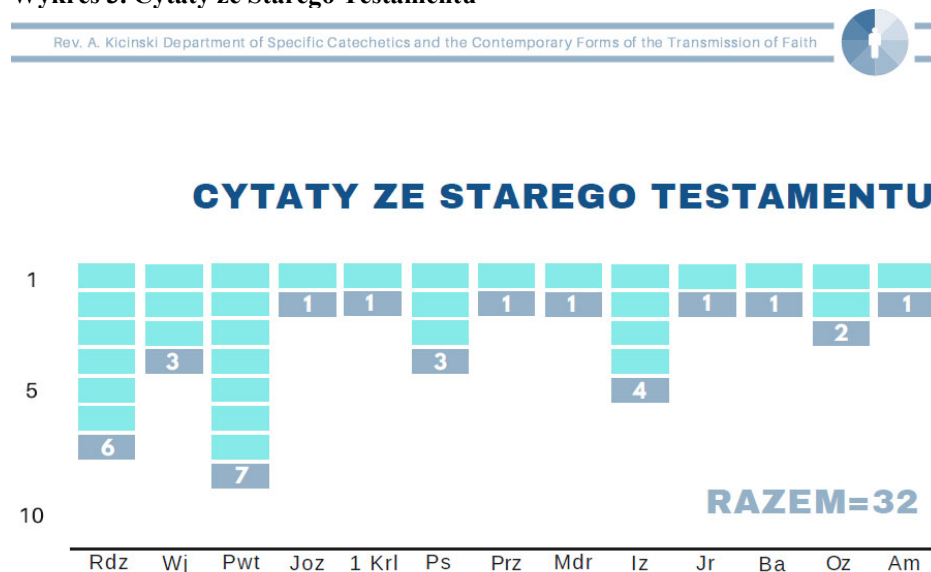
Wykres 1 i 2. Cytaty z Pisma Świętego

⁹ Zob. Benedykt XVI, *Verbum Domini*, 74.

Obecność 32 cytatów bezpośrednich i pośrednich ze Starego Testamentu oraz tych z Nowego Testamentu wyraźnie pokazuje ścisłą relację między nimi i jedność takiego ujęcia Pisma św. w życiu Kościoła. Nowy dokument jest kontynuacją żywej Tradycji ukazywania jednego planu Bożego w świętych Pismach. Ciekawa poznawczo jest analiza ilościowa i jakościowa odwołań do Starego Testamentu we współczesnej katechezie Kościoła.

Wykres 3. Cytaty ze Starego Testamentu

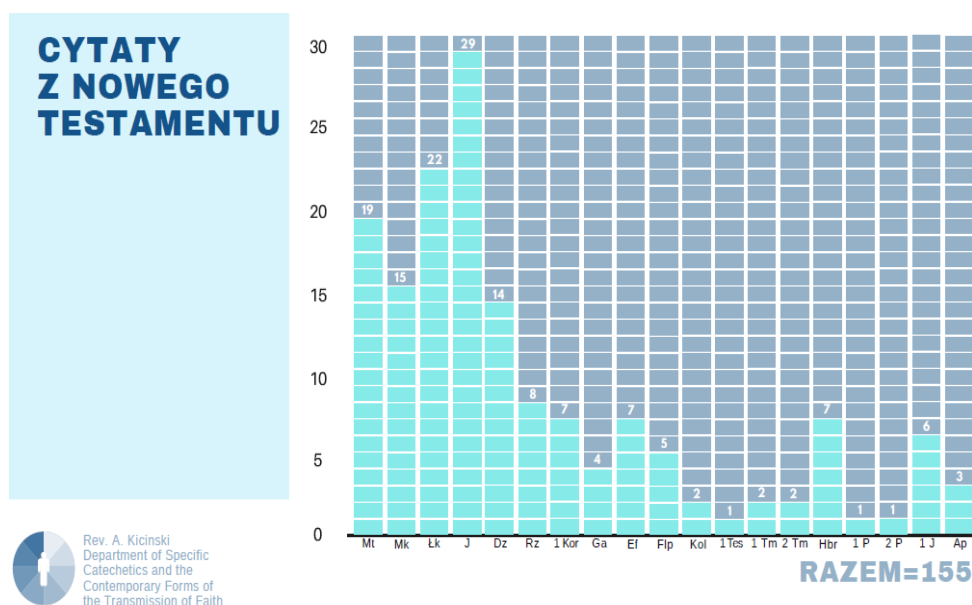
Księga Rodzaju jest fundamentem rozważań o źródłach katechezy. Dokument przypomina, że Słowo Boże nie ogranicza się do Pisma Świętego, dlatego jest w katechezie rzeczywistością żywą, działającą, skuteczną, bowiem Bóg mówi i Jego Słowo przejawia się w stworzeniu i w historii (por. Rdz 1,3; DK 91). Przy innym źródle, jakim jest „piękno”, twórczo ukazuje, że katecheza ma uczyć odróżniać prawdziwe piękno od form pozornie pięknych, a wręcz szkodliwych, jak zakazany owoc z ziemskiego raju (por. Rdz 3,6; DK 108). Przy opracowaniu współczesnych wymiarów formacji katechety, jakim jest umiejętność bycia z katechizowanym, ukazuje relacyjność wpisana w samą istotę osoby. Na Księdze Rodzaju opiera wywód o akcie komunikacji, który zarazem jest aktem wychowawczym (por. Rdz 2,18; DK 140)¹⁰. Od tej księgi

¹⁰ Duży wkład w teologiczny rozwój polskiej katechetyki, ukazujący związek między Objawieniem a komunikacją Boga z człowiekiem i człowieka z Bogiem, wnosi: Piotr Goliszek, *Personalistyczny wymiar katechezy* (Lublin: Wydawnictwo KUL, 2016), 412-414.

wychodzi przy omawianiu współczesnych kwestii bioetycznych w katechezie, przypominając, że życie opiera się na pierwotnym błogosławieństwie Boga: „widział, że wszystko, co uczynił, było bardzo dobre” (Rdz 1,31; DK 373). Obecność pierwszej księgi we współczesnej katechezie odnośnie do bioetyki jest znakiem, że wzrasta świadomość, że Tradycja Kościoła jest wciąż żywa i pozwala nam zrozumieć we właściwy sposób Pismo św. jako słowo Boże, które wciąż wychowuje i formuje lud Boży.

Księga Wyjścia, Powtórzonego Prawa, Ozeasza i pozostałe cytowane księgi Starego Testamentu w nowym dyrektorium stanowią podwaliny pod zrozumienie oryginalnej i skutecznej syntezy pedagogii Bożej, która miała miejsce na przestrzeni dziejów. Ona jest kluczem hermeneutycznym do przystosowania katechezy do potrzeb dzisiejszych, by inspirowała do odpowiedzi na trudności i zagadnienia, które dręczą i niepokoją współczesnych katechetów oraz katechizowanych. Jest to synteza przesłania, że Bóg w Piśmie Świętym objawia się jako miłosierny ojciec, nauczyciel, mędrzec, który wychodzi na spotkanie człowiekowi w jego konkretnej sytuacji (por. Pwt 8,5; Oz 11,3-4; Prz 3,11-12; DK 158). Dokument ukazuje wartość Starego Testamentu dla współczesnej katechezy, a jednocześnie uwydatnia oryginalność lektury chrystopologicznej, która zmierza do refleksji, że Bóg prowadzi nieustanny dialog z człowiekiem i czeka na jego odpowiedź.

Wykres 4. Cytaty z Nowego Testamentu

Dyrektorium odwołuje się 155 razy do Nowego Testamentu. Od pewnego czasu katecheza Kościoła zwraca szczególną uwagę na drogę piękną „via pulchritudinis”, na której można spotkać Boga. Współczesna koncepcja katechezy przedstawia prawdę, że w Nowym Testamencie całe piękno skupia się w Osobie Jezusa Chrystusa, który objawia Boga i jest „odblaskiem Jego chwały i odbiciem Jego istoty” (Hbr 1,3; DK 107). Wśród ważnych publikacji katechetycznych ostatnich lat jest Kompendium KKK, które ukazało się w 2005 r., zawiera ono – oprócz 598 pytań i odpowiedzi – 15 obrazów¹¹. Pierwszy obraz to ikona Chrystusa Pantokratora z Góry Athos, która jest jakby „oknem” do ujżenia piękna Chrystusa i przyjęcia tajemnicy, że to On wszystko podtrzymuje, proces katechezy również. To On jest siewcą, nauczycielem i wychowawcą. Nowe dyrektorium rozwija tę myśl i przywołuje księgę Dziejów Apostolskich wyznając, że katecheza dziś może nabrać nowej dynamiki, bo słowo Boże jest dynamiczne: rozszerza się i rośnie (por. Dz 12,24; DK 284). Co więcej, katecheci posługujący w dzisiejszych społeczeństwach, które podkreślają swoją autonomię, wolność czy niezależność, otrzymali potwierdzenie, że misja w imieniu Jezusa i Jego Kościoła nie prowadzi nikogo do zabrania czegokolwiek, a wręcz przeciwnie – niesie potencjał pełnej wolności.

Wykres 5. Liczba cytatów według autorów

¹¹ Zob. Andrzej Kiciński, *Rola katechizmów w rozwoju nauczania katechetycznego* (Kraków: Scriptum, 2020), 132-157.

Analiza ilościowa ukazuje, że ewangelie są cytowane następująco: św. Mateusz 19 razy, św. Marek 15 razy, św. Łukasz 22 razy i św. Jan 29 razy. Według autorów najbardziej cytowanymi są: Jan – 38 (J – 29; Listy – 6; Ap – 3) i Paweł – 38 (Rz – 8; Kor – 7; Ga – 4; Ef – 7; Flp – 5; Kol – 2; 1 Tes – 1; 1 Tm – 2; 2 Tm 2. Następnie Łukasz 36 razy (Łk – 22 i Dz – 14). Mateusz jest cytowany 19 razy, Marek – 15, autor listu do Hebrajczyków – 7 i Piotr – 2. W obszarze katechetycznym przyjęliśmy już powszechnie, choć oczywiście w pewnym uproszczeniu, że Ewangelia św. Marka to „ewangelia katechumena”, Ewangelia św. Mateusza to „ewangelia katechety”, Ewangelia św. Łukasza i Dzieje apostołskie to „ewangelia misjonarza”, a Ewangelia św. Jana to „ewangelia prezbitera, dojrzałego chrześcijanina”¹². Analizując ewolucję katechezy Kościoła w świetle wszystkich trzech dotychczasowych dyrektorów oraz przesłania papieża Franciszka widać zarysowujący się nurt katechezy misyjnej. Jest to z pewnością znak już pewnej dojrzałej posoborowej refleksji katechetycznej. Ewangelia Jana jest bliska autorom dyrektorium i jest najwięcej cytowana. Ewangelia Jana różni się od synoptyków. Oczywiście to ten sam rodzaj literacki, ale ma inny schemat, np. nie zawiera okresu dzieciństwa, ale skupia się na dojrzałości. Wydaje się, że odpowiedzialni za współczesną katechezę sięgali najczęściej do św. Jana, gdyż inspirowali się obrazem dojrzałego chrześcijanina, który widzi blaski i radości dotychczasowej posługi słowu Bożemu. Dojrzały chrześcijanin umie ufnie zawierzyć Bogu (*fides qua*), ale i potrafi wyrazić pełną miłości zgodę na wszystko to, co nam objawił (*fides quae*). Jan jest przywoływany w kluczowych rozwiązaniach dotyczących dynamiki katechezy wychodzącej do wszystkich. U podstaw tych wyborów są również Janowe wyrażenia: „wierzyć” Jezusowi oraz „wierzyć w” Jezusa. „Wierzimy” Jezusowi, gdy przed podjęciem katechizacji przyjmujemy Jego słowo i świadectwo, ponieważ On jest prawdomówny (por. J 6,30). „Wierzimy w” Jezusa, gdy jako katecheci przyjmujemy Go osobiście w naszym życiu, przyłączając się do Niego i do powierzonych nam osób w miłości oraz idąc za Nim i towarzysząc innym na drodze wiary. Współczesny katecheta wie, że „wierzyć” oznacza przylgnąć „do Osoby i do prawdy” (por. J 2,11; 6,47; 12,44; DK 18). Od pewnego czasu w badaniach katechetycznych i Magisterium Kościoła, przynajmniej na poziomie założeń, obserwujemy przejście od katechezy dzieci do katechezy z dorosłymi¹³. To

¹² Zob. Jan Kochel, *Katecheza królestwa niebieskiego. Studium biblijno-katechetyczne Ewangelii Mateusza* (Opole: RWWT UO, 2005), 14-16.

¹³ Zob. Andrzej Kiciński, „Katecheza dorosłych w procesie budowania Kościoła dojrzałego”, w *Katecheza dorosłych*, red. Kazimierz Misiaszek, Józef Stala (Tarnów: Biblos, 2009), 417-428.

znaczy, że dorosły jest głównym podmiotem katechezy w ciągłym rozwoju, który może w pełni przyjąć i potwierdzić życiem dojrzałą wiarę w każdym wymiarze swojego życia. To wołanie o katechezę dorosłych, na tle rodzenia się nowej współodpowiedzialności za obecność chrześcijańską w świecie, jest konsekwencją soborowych przemian, zgodnie z którymi Kościół wrócił do swej prawdziwej natury i przezwyciężył jałową tendencję do samozachowania własnego *status quo*, wkraczając odważnie we współczesny świat. Ważna jest katecheza z dziećmi czy z młodzieżą, ale to dorośli są dla dzieci i młodzieży punktem odniesienia w budowaniu dojrzałości ludzkiej i chrześcijańskiej.

Ewangelista Jan jest najczęściej przywoływany we współczesnym ujęciu katechizacji, ale to jednak Mateuszowa „ewangelia katechety” ma najczęściej cytowane dwa wersety. Jezusowe „idźcie i nauczajcie” zapisane u Mateusza (28,19-20) jest przywoływane aż 6 razy. W dyrektorium ten nakaz misyjny „głoście” jest wzmocniony czterokrotnie przywołaniem również „ewangelii katechumena” (Mk 16,15). Najwięcej, bo trzykrotnie, „ewangelia misjonarza” przywoływana jest z opowieścią o początku działalności Jezusa i jego pierwszej mowie w synagodze (Łk 4,18-19). Katecheci, przed rozpoczęciem swej posługi słowu Bożemu, zostają posłani z tą samą obietnicą, aby to była misja wyzwolenia i radości oraz rzeczywiście katecheza misyjna. Zapewniani są również, że „świadczenia życia i śmierci dla Chrystusa, jakie złożyli święci i męczennicy, były autentycznymi *sequentiae sancti Evangelii*, fragmentami Ewangelii głoszącymi Chrystusa oraz rozbudzającymi i ożywiającymi wiarę w Niego” (DK 99). Duża ilość cytatów z ewangelii (85 ze 187) wypływa z doświadczenia płodności Ewangelii w działalności katechetycznej, która zawsze pozwalała wyzwolić energię prawdziwego człowieczeństwa i kultury spotkania. Ewangeliczne opowieści są potwierdzeniem wychowawczego charakteru relacji Jezusa z ludźmi i inspirują dalej pedagogiczne działanie Kościoła.

Analiza ilościowa obecności podstawowego źródła katechezy, jakim jest Pismo św., jest niezmiernie interesująca i wielopłaszczyznowa. Podobnie jak wchodzenie w głębszą analizę, którzy autorzy biblijni są inspiracją dla współczesnych działań katechetycznych. Listy św. Pawła są cytowane 38 razy. W zakończeniu dokumentu np. jedyne trzy cytaty biblijne pochodzą z 1 Listu do Koryntian. Jest to ważne poznawczo dla formacji przyszłych formatorów katechetów i samych katechetów, dlaczego odpowiedzialni za katechizację

Zob. także Andrzej Kiciński, „Dorosły jako podmiot katechezy”, w *Katecheza dorosłych we wspólnocie Kościoła*, red. Kazimierz Misiaszek (Warszawa, 2002), 141-158.

wybrali ten a nie inny list apostolski i co niesie jego przesłanie na koniec ważnego dokumentu katechetycznego o zasięgu ogólnokościelnym? Jest to list, który na początku wzywa do jedności, bo Paweł słyszał o podziałach w jednej z gmin chrześcijańskich. Tu jednak mamy cytaty z rozdziału 14, przypomnienie tego, co najważniejsze, że Kościół głosi katechezę, którą sam otrzymał. Katechezę, że zgodnie z Pismem, Chrystus poniósł śmierć za nasze grzechy, ale zmartwychwstał i ukazał się Kefasowi i Dwunastu (por. 1 Kor 15,3-5). Zakończenie dyrektorium to uświadomienie odpowiedzialnym za katechizację, że to pierwsze wyznanie wiary w misterium paschalne, które jest istotą wiary Kościoła, mamy kontynuować i na tej drodze nie jesteśmy sami, bo On żyje i daje życie, a gdybyśmy o tym zapomnieli, daremna jest nasza katecheza (por. 1 Kor 15,14; DK 426). Obcowanie z wieloma autorami i ich doświadczeniami życia słowem Bożym w konkretnych wspólnotach, nie tylko pozwala poznać pierwsze próby katechizowania w Kościele, ale ma umocnić dzisiejszych katechetów, że czasami są nieporozumienia w odbiorze i postępowaniu katechizowanych, lecz ci autorzy nie głosili swojej nauki, lecz ewangelię, z której zawsze i wciąż na nowo czerpie się siłę i wskazania na dalszą drogę posługi słowu Bożemu.

Podsumowując obecność 187 cytatów biblijnych w głównym katechetycznym dokumencie Kościoła katolickiego należy podkreślić, że dla katechetów są one echem słów ich powołania: „Idźcie na cały świat i głosicie Ewangelię wszelkiemu stworzeniu!” (Mk 16,15). Echo tych słów rozbrzmiewa we współczesnych sytuacjach przekazu wiary, a to znaczy, że słowo Boże jest przekazywane w żywej Tradycji Kościoła, która stawia czoła współczesnym wyzwaniom. Choć wiara chrześcijańska nie jest „religią Księgi”, to święte Pisma Starego i Nowego Testamentu są słowem Bożym, poświadczonym i natchnionym przez Boga. Czytając i głosząc je podczas katechezy, w ślad za Tradycją apostolską, inspirują i otwierają nas na tajemnicę Boga, Słowa Wcielonego, który jest z nami po wszystkie dni aż do skończenia świata.

2. BIBLIJNE OPRACOWANIE KERYGMATU I BOŻEJ PEDAGOGII

Biblijna inspiracja jest również obecna w rozdziale poświęconym Bożemu Objawieniu, które jest fundamentem teologicznym współczesnej katechezy. Jest to kontynuacja posoborowego nauczania i nie zamyka się w streszczeniu ważnych dokumentów ojców soborowych, ale twórczo ukazuje ewolucję nauczania związaną z odczytywaniem znaków czasu i refleksją o Bogu, który

i dziś objawia swoją miłość oraz działa poprzez swój Kościół zachęcając do wkroczenia na nowy etap ewangelizacji i nowy etap katechizacji. Inspiracją biblijną tej części teologicznej DK jest spotkanie Jezusa z Samarytanką przy studni, które objawia pragnienie Boga by porozmawiać z każdym człowiekiem i w tym dialogicznym stylu łagodnie doprowadzić każdego do odkrycia wody żywej (por. J. 4,5-42; DK 54). Nie chodzi tu o prosty przykład, czy ilustrację wyводу teologicznego, ale oddanie wychowawczego klimatu Ewangelii, który pozwoli na aktualizację osobistego spotkania i zażyłości ze Słowem (zob. Hbr 4,12n). Warto podkreślić, że w żadnym miejscu dokumentu katechetycznego nie są wskazane jakieś zagadnienia z zakresu aktu katechetycznego, które jawiłyby się jako rozwiązanie wszystkich problemów współczesnego świata i współczesnego człowieka, choć są one poruszane. Jest natomiast podkreślona tajemnica Słowa Bożego, która urzeczywistnia się w ewangelizacji i w katechezie. Katecheza jest bowiem posługą Słowa. Katecheta uczestniczy w przekazywaniu Objawienia, gdzie Bóg przemawia przez ludzi i na sposób ludzki.

Od pewnego czasu badania naukowe w zakresie katechetyki ukazują konieczność zwrócenia uwagi na ewangelizacyjny wymiar katechezy¹⁴, bowiem wielu uczestników nie ma już oparcia w kulturze religijnej jak wcześniej. Procesy socjalizacji religijnej uległy znacznemu osłabieniu. Odpowiedzią na współczesne wyzwania pastoralne jest ponowna próba ścisłego powiązania kerygmatu i katechezy. Punktem wyjścia DK jest przekonanie odpowiedzialnych za katechizację, że możliwe i konieczne jest również dziś, aby: „poprzez katechezę każdy mógł odkryć, że warto wierzyć. Wtedy katecheza przestaje być jedynie sposobnością do bardziej harmonijnego wzrostu wiary, lecz przyczynia się do zrodzenia wiary jako takiej, pozwala odkryć jej wielkość i wiarygodność. Dlatego przepowiadania nie można uznać po prostu za pierwszy etap wiary, poprzedzający katechezę, ale raczej za konstytutywny wymiar każdej sposobności do katechezy” (DK 57). Ta myśl jest owocem rozeznania dokonanego w Kościele w ostatnich kilkudziesięciu latach i nie przywołuje łatwo skróconego cytatu biblijnego: „głoś naukę, nastawaj w porę, nie w porę” (2Tm 4,2), czy nawet pełnego wiersza dodając za św. Pawłem „[w razie potrzeby] wykaż błąd, poucz, podnieś na duchu z całą cierpliwo-

¹⁴ Zob. np. Brian Pedraza, *Catechesis for the New Evangelization: Vatican II, John Paul II, and the Unity of Revelation and Experience* (Washington, DC: The Catholic University of America Press, 2020). W Polsce toczą się debaty o związku ewangelizacji i katechizacji: zob. np. *Ewangelizować czy katechizować*, red. Stanisław Dziekoński (Warszawa: Verbinum, 2002); *Katecheza ewangelizacyjna. Poszukiwania koncepcji*, red. Paweł Mąkosa (Lublin: Polihymnia, 2010); *Nowa ewangelizacja w nowej katechezie*, red. Paweł Mąkosa (Rzeszów: Bonus Liber, 2013).

ścią, ilekroć nauczasz” (tamże), ale ukazuje kilka ważnych perspektyw do uwzględnienia. Jednak nie zawsze jest jasno podkreślone, że związek kerygmatu i katechezy jest trudny do realizacji. Łatwo jest zapisać zdanie, że „kerygma” zajmuje centralne miejsce i należy ciągle do niej wracać. Można to też łatwo zapisać w programach katechetycznych na poszczególnych etapach. O wiele trudniej jest przygotować ewangelizatorów i katechetów do połączenia postawy słuchania, rozeznania i oczyszczania serca, umysłu i zmysłów, pamiętając, iż w centrum każdego procesu katechezy jest żywe spotkanie z Chrystusem.

Zaproponowana w DK katecheza kerygmaticzna jest przede wszystkim głosem wiary i dziś nie zawsze można odróżnić ją od pierwszego głosu. Podmiotem, który działa w kerygmacie, jest Pan Jezus objawiający się w świadectwie katechety. Podmiotem jest również katechizowany, który sam bądź w grupie mógł się oddalić wewnętrznie od spotkania z żywym Bogiem. Mógł wcześniej słyszeć niektóre sformułowania kerygmatu i ich nie przyjąć. Tu przychodzi z pomocą doświadczenie głosu Ewangelii zawartego w Nowym Testamencie, z którego DK wydobywa różne sformułowania kerygmatu: „«Jezus jest Synem Bożym, Emmanuelem, Bogiem z nami» (por. Mt 1,23); «Bliskie jest królestwo Boże. Nawracajcie się i wiercie w Ewangelię» (Mk 1,15); «Tak bowiem Bóg umiłował świat, że Syna swego Jednorodzonego dał, aby każdy, kto w Niego wierzy, nie zginął, ale miał życie wieczne» (J 3,16); «Ja przyszedłem po to, aby [owce] miały życie i miały je w obfitości» (J 10,10); «[Jezus z Nazaretu] przeszedł świat czyniąc i uzdrawiając wszystkich» (Dz 10,38); «[Jezus, nasz Pan] został wskrzeszony z martwych dla naszego usprawiedliwienia» (Rz 4,25); «Panem jest Jezus» (1 Kor 12,3); «Chrystus umarł za nasze grzechy» (1 Kor 15,3); «[Syn Boży] umiłował mnie i samego siebie wydał za mnie» (Ga 2,20)” (DK, przypis 5, s. 44). W ten sposób współcześni katecheci otrzymali szeroką paletę biblijnych sposobów wyrażania tego, co najważniejsze w katechezie. Różne sformułowania kerygmatu, które otwierają na głębsze poznanie wiary, stanowią jednocześnie sprawdzoną propozycję wielu dróg egzystencjalnego dostępu do tajemnicy wiary.

Wniosek, płynący z analizy DK, jest jednoznaczny, że nie należy tylko powtarzać wcześniej wymienionych sformułowań. Co więcej, od katechety wymaga się nie tylko znajomości wyrażen biblijnych, ale jest on wręcz inspirowany, aby ucieleśniał kerygmat na potrzeby współczesnych osób i wspólnot¹⁵.

¹⁵ O wyzwaniach związanych z odnową kerygmatu np. w sytuacji liberalizmu, postmodernizmu i w sytuacji globalizacji zob.: Piotr Goliszek, *Kerygmat dla nowej Europy* (Lublin: Gaudium,

Wzorem jest przedpawłowe wyznanie wiary, w którym prawda o zmartwychwstaniu Chrystusa zajmuje główne miejsce (por. Rz 10,8-10), ale ono ma płynąć nie tylko z ust, ale z pełni serca (por. Mt 12,34), gdzie poprzez dynamizm słuchania i dialogu (por. Łk 24,13-35) może prowadzić za pomocą inspirowanego biblijnie własnego sposobu wiarygodnego głoszenia. Zawsze o to chodziło, aby katechizowani mieli do czynienia z żywym wyznaniem wiary. Dziś katecheci są zachęcani do odważnego tworzenia i śpiewania nowych hymnów chrystologicznych. Wiedza teologiczna i biblijna ma prowadzić do odkrycia własnych kompetencji komunikacyjnych, aby rzeczywiście zwiastować, że Jezus Chrystus kocha każdego, że dał swoje życie, aby nas zbawić, a teraz jest u boku każdego z nas, aby nas oświecić, umocnić i wyzwolić. Założona formacja biblijno-teologiczna katechety podkreśla obowiązek pogłębiania wiedzy i studiowania przesłania chrześcijańskiego, którego przekaz powinien uwzględniać kulturowy, eklezjalny i egzystencjalny kontekst adresata (por. DK 143). Biblijne opracowanie kerygmatu jest więc początkiem dialogu, prowadzonego w poszanowaniu tożsamości każdego uczestnika, który ma swoją wrażliwość i własne kompetencje komunikacyjne. Od tego dialogu między nauczycielem wiary i katechizowanym zależy na ile oni razem wejdą w autentyczną i owocną konwersację, która doprowadzi ich do spotkania z Bogiem żywym¹⁶.

Opracowanie Bożej pedagogii w historii zbawienia w DK jest na wskroś biblijne. Magisterium Kościoła w zakresie katechezy ukazuje Objawienie jako wielkie dzieło wychowawcze Boga, które jest przeniknięte narracją biblijną. Analiza biblijna, połączona z refleksją katechetyczną, ukazuje Boga Ojca jako genialnego wychowawcę, który „przekształca dzieje swojego ludu w lekcje mądrości” (por. Pwt 4,36-40; 11,2-7), dostosowując się do wieku i sytuacji, w której lud ten żyje (DK 158). Ukazuje Bożą pedagogię w misterium Wcielenia, „kiedy anioł Gabriel proponuje młodej Nazarejce czynny udział w działaniu Ducha Świętego: fiat Maryi stanowi pełnię odpowiedzi wiary (por. Łk 1,26-38; DK 159). Ukazuje Ducha Świętego, którego otrzymali uczniowie i byli prowadzeni przez Pocieszyciela do poznania prawdy, «aż po krańce ziemi» (Dz 1,8) dawali świadectwo o Słowie życia, którego

2004), 349-412. Natomiast o poszukiwaniach nowych form ewangelizacji, które proponują krótkie, zwarte, kerygmatyczne formuły na wzór biblijnych zob.: Jan Kochel, „Kerygmat jako treść nowej ewangelizacji”, w *Nowa ewangelizacja w nowej katechezie*, 23-40.

¹⁶ Inspirująca jest w tym obszarze propozycja metodyczna pracy z tekstem biblijnym przybliżona w języku polskim przez Mirosława Chmielewskiego. Zob. „Dialog pomiędzy słowami. W poszukiwaniu nowych sposobów komunikacji słowa Bożego”, *Biuletyn Edukacji Medialnej* 2(2014), 2: 102-118.

słuchali, które oglądali i którego dotykali” (por. 1 J 1,1; DK 162). Refleksja odpowiedzialnych za katechezę syntetycznie ukazała, że ewangeliczne opowieści są potwierdzeniem wychowawczego charakteru relacji Jezusa i mogą także dziś inspirować pedagogiczne działanie Kościoła.

Biblijne opracowanie kerygmatu i Bożej pedagogii uwypukla prawdę, że Kościół opracował w ciągu wieków niezrównany skarb pedagogii wiary. Ma w swym doświadczeniu różnorodność dróg i form komunikacji religijnej, jak katechumenat, katechizmy, a przede wszystkim świadectwo katechetów i świętych, którzy oddali swe życie na posługę Słowa. P. Goliszek podkreśla, że: „Objawienie Boga skierowane do człowieka w personalistycznym dialogu, propozycji i zaproszeniu jest rzeczywistością, która jest żywa i dzieje się nie tylko w czasie przeszłym, ale jest stale aktywna, obecna i działa zbawczo w Kościele”¹⁷. Istotne jest więc, że pedagogia wiary nie zamyka się w przeszłości, ale wyznacza nowe drogi ewangelizacji i katechizacji. Wyznaczając jednak nowe drogi, sięga się zawsze do głównego źródła katechezy, jakim jest Słowo Boże zawarte w Piśmie Świętym i Tradycji. Papież Franciszek opracowując orędzia, m.in. na Światowy Dzień Środków Społecznego Przekazu, również sięga do tego źródła. W tworzeniu kultury medialnej, tak ważnej dla współczesnej katechezy, inspirowane są słowami Pisma Świętego. Orędzie z 2021 r. zawiera przesłanie biblijne zawarte w słowach „chodźcie, a zobaczycie” (J 1,39), które pierwotnie skierowane było do pierwszych uczniów, którzy chcieli poznać bliżej Jezusa po chrzcie w Jordanie, dziś inspirowane współczesne Magisterium Kościoła¹⁸ i jest wezwaniem do głoszenia katechezy także w świecie cyfrowym. Komunikować wiarę, spotykając osoby tam, gdzie są w mediach społecznościowych, i takie, jakie są, jest zagadnieniem nowym, które wymaga nowych kompetencji medialnych, które nie ograniczają się tylko do używania środków technologicznych. Nastąpiła bowiem przemiana antropologiczna i edukacyjna, która ma wpływ także na dydaktykę katechezy. M. Chmielewski celnie to określił, że „edukacja religijna w szkole, podobnie jak katecheza w parafii, powinna być procesem współtworzenia wydarzenia o charakterze dydaktycznym, wychowawczym i formacyjnym na płaszczyźnie religijnej. Współcześni uczniowie są w różnym stopniu aktywnymi twórcami w sferze medialnej, w której się prezentują

¹⁷ Piotr Goliszek, „Logos – Osoba w katechezie biblijnej”, w *Obecność Biblii w katechezie*, 160.

¹⁸ Franciszek, *Orędzie na 55. Światowy Dzień Środków Społecznego Przekazu*, „Chodź i zobacz” (J 1,46). Komunikować, spotykając osoby, tam gdzie są, i takie, jakie są, Watykan, 23 stycznia 2021 r., <https://press.vatican.va/content/salastampa/it/bollettino/pubblico/2021/01/23/0044/00090.html#pl> [dostęp: 20.06.2021].

i nie mogą być inaczej traktowani jak podmioty procesu dydaktycznego”¹⁹. Młodzi, jako podmiot katechezy, są zaproszeni, aby w procesie odkrywania Bożej pedagogii przyczyniali się znacząco do tworzenia kultury cyfrowej inspirowanej Pismem św. Stąd ważna zmiana mentalności w podchodzeniu do procesu katechetycznego, do jego adresatów, czy może precyzyjniej do uczestników. Nie ma już katechezy dla młodzieży, czy nawet katechezy młodych, ale katecheza z młodymi. To samo odnosi się do katechezy z dorosłymi, z dziećmi i nie jest to tylko zabieg stylistyczny, ale ukazanie podmiotowości każdego uczestnika katechezy i zachęta do aktywnych form zwłaszcza w sferze edukacji medialnej.

Analiza Magisterium Kościoła wykazała konieczność podjęcia procesu rozeznania w tworzeniu kultury medialnej²⁰, bowiem zarówno świat młodych jest zróżnicowany, jak i kompetencje medialne katechetów są zróżnicowane²¹. Z jednej strony mamy do czynienia z osobami urodzonymi w świecie cyfrowym, tzw. *digital native* (cyfrowi tubylcy) i dla nich nowe technologie to element naturalny i nie odczuwają żadnej trudności w ich obsłudze i interakcji z nimi. Z drugiej jednak strony wychowawcy, nauczyciele czy katecheci – osoby urodzone przed epoką cyfrową – są tzw. *digital immigrants* (cyfrowi imigranci), którzy w świat ten wkraczali stopniowo. Nawet powszechne używanie mediów podczas zdalnego nauczania w okresie pandemii COVID-19 nie wypełniło tej luki, bowiem zasadnicza różnica pomiędzy tymi ludźmi polega na odmiennym mentalnym podejściu do nowych technologii i ich wykorzystania w ewangelizacji i katechizacji. Nauczanie Kościoła przywołuje w tym zakresie metaforę sieci, nie idealizuje jej jednak. Czasami sprowadzona do wymiaru antropologicznego przypomina znaczenie wspólnoty, gdzie ona „jest o tyle silniejsza, o ile jest bardziej spójna i solidarna, ożywiana uczuciami zaufania i dążąca do wspólnych celów. Wspólnota, jako sieć solidarna, wymaga wzajemnego słuchania i dialogu opartego

¹⁹ Mirosław Chmielewski, „Media Education and the New Evangelization. Part Two: Pastoral Postulates and Educational Proposals”, *Verbum Vitae* (2020), 2(38): 665.

²⁰ O implikacjach pastoralno-edukacyjnych, wynikających z tworzenia kultury medialnej w ujęciu Benedykta XVI, pisze Mirosław Chmielewski, „Kultura medialna jako wyzwanie dla komunikacji wiary w świetle orędzi Benedykta XVI na Światowe Dni Środków Społecznego Przekazu”, *Biuletyn Edukacji Medialnej* 1 (2016), 1: 168-174.

²¹ Zob. Agnieszka Szajda, *Kompetencje medialne nauczycieli religii. Studium z edukacji medialnej* (Kraków: Scriptum, 2021). Jest to opracowanie badań empirycznych przeprowadzonych przez autorkę na dużej próbie badawczej na specjalizacji „Edukacja medialna” Wydziału Teologii KUL, które ukazując mechanizmy przekazów medialnych, ich funkcjonowanie, sposób konstruowania oraz odwoływania się w nich do ideologii i wartości akcentuje rosnącą potrzebę kształcenia umiejętności korzystania z mediów przez nauczycieli w szkole, w tym nauczycieli religii.

na odpowiedzialnym używaniu języka”²², ale przestrzega przed niebezpieczeństwem łowienia wyłącznie subiektywnych opinii o rzeczywistości (zob. DK 354), czy „Kościół zwraca uwagę na obowiązek stanowczego nadzoru, by w realizacji jego misji wszyscy, szczególnie małoletni i osoby bezbronne, mieli zapewnioną pełną ochronę przed wszelkimi formami nadużyć” (DK 141). Jest oczywiste dla wszystkich, że w obecnym rozwoju sytuacji wirtualna wspólnota społecznościowa nie jest automatycznie synonimem wspólnoty. Objawienie jest wielkim dziełem wychowawczym Boga i można je interpretować również według klucza pedagogicznego. Trzeba jednak odnajdywać w nim elementy charakterystyczne, poprzez które można rozpoznać Bożą pedagogię, potrafiącą głęboko zainspirować wychowawcze działania Kościoła. Biblia jawi się jako owoc katechezy Kościoła pierwotnego i interpretowana w Kościele ma charakter normatywny dla katechezy, a z drugiej strony stanowi jej fundament treściowy.

3. PROBLEM BIBLIJNEGO WSTĘPU

Analizując inspirację biblijną nowego DK, warto powrócić do wypowiedzi C. Bissoliego, który był jednym z głównych redaktorów DOK z 1997 r. Oświadczył on wówczas, że jednym z kryteriów odnowy pierwszego dyrektorium był postulat związany z ożywieniem tekstu za pomocą cytatów biblijnych inspiрующих założenia każdej części oraz włączonych do dokumentu²³. Z jednej strony jest to zrozumiałe, bowiem dyrektoria są wyrazem troski o nauczanie katechetyczne, aby było ono przekazywane w duchu dokumentów soborowych i nowego Magisterium Kościoła, co czasami grozi streszczeniem już i tak siłą rzeczy krótkiej syntezy teologicznej. Z drugiej zaś strony może się to spotkać z krytyką, z jaką spotkało się DOK ze strony A. Fossiona, że samo ubogacenie cytatami biblijnymi treści, czy też potwierdzenie prymatu słowa Bożego w katechezie, bez wskazania jego funkcji i zastosowania w katechezie, może nie sprzyjać poprawnej animacji biblijnej w katechezie²⁴. Nowością DOK było z pewnością biblijne ukierunkowanie

²² Franciszek, *Orędzie na 53. Światowy Dzień Środków Społecznego Przekazu*, «Wszyscy tworzymy jedno» (Ef 4,25). *Od wirtualnych wspólnot społecznościowych do wspólnot ludzkich*, Watykan, 24 stycznia 2019 r., <https://www.paulus.org.pl/214,53-swiatowy-dzien-srodkow-spolecznego-przekazu-franciszek-2019> [dostęp: 20.06.2021].

²³ Zob. Cesare Bissoli, „Dyrektorium ogólne o katechizacji”, w *Katecheza Kościoła w świetle Dyrektorium Ogólnego o katechizacji*, praca zbiorowa (Kraków: WAM, 1999), 26.

²⁴ André Fossion, „Un nouveau Directoire Général pour la Catéchèse”, *Lumen Vitae* 1(1998): 91-102.

przekazu wiary z ponad 100 cytataми z Pisma św. Nowe DK kontynuuje te dobre praktyki katechetyczne i inspirowuje się Pismem św. Czyni to jednak inaczej i wydaje się w jednym ważnym punkcie pewnym osłabieniem dla przyszłej formacji katechetów, a przede wszystkim dla samych formatorów katechetów, dla których dyrektorium katechetyczne jest wzorcem tej formacji.

Poprzednie dyrektorium rozpoczynało się od ukazania ewangelicznego obrazu „siewcy” według Mt 4,3-8 i wielu rozumiało tę metodologiczną inspirację dla ewangelizacji i katechizacji²⁵. Formatorzy katechetów wiedzieli, że Chrystus jest siewcą. Ziarnem jest słowo Boże i że jakość gleby jest zawsze zróżnicowana oraz skupiali się na głoszeniu dobrej nowiny i przesłaniu Słowa Bożego, że Bóg przychodzi mimo trudności gleby czy problemów świata. Dlaczego brak na początku tej inspiracji biblijnej może być problemem w formacji katechetów? Dzisiejszy rozwój nauki skupiony jest raczej na naukach ścisłych, na tym, co mierzalne, gdzie do opracowania danych doświadczalnych stosuje się statystykę. W obszarze nauk teologicznych mieliśmy już dużo problemów z teologią wyzwolenia, która niestety czasami wychodziła od swobodnie dobranych danych statystycznych i interpretowała je wycinkowo w świetle Biblii wskazując rozwiązania pastoralne. Intencje związane z formacją społeczną katechetów z pewnością były dobre, ale nikt nie potrafił zweryfikować socjologicznego punktu wyjścia i powstało wiele zamieszania zarówno w wymiarze refleksji teologicznej, jak i praktyki kościelnej. W Polsce widoczny jest spadek liczby nauczycieli religii w szkole, widoczny jest również proces sekularyzacji i te dane należy badać oraz uwzględniać, ale nie zapominać o modlitwie w intencji powołań do katechizacji i przypowieści o siewcy, która jest inspiracją dla ewangelizacji i katechizacji. Poprzednie dyrektorium inspirowało pasterzy i odpowiedzialnych za katechizację do uświadomienia sobie konieczności nieustannego patrzenia na pole siewne i czynienia tego w perspektywie wiary i miłosierdzia. Czytając DOK, inspirowane przypowieścią o siewcy, dostrzegaliśmy, że jakość gleby jest zawsze bardzo zróżnicowana. Ewangelizacja i katechizacja czasami „pada na drogę” (Mk 4,4), gdy nie jest rzeczywiście przyjmowana, czasami na „miejsce skaliste” (Mk 4,5) i pomimo wielu godzin nauczania religii w szkole czy katechizacji nie przechodzi w głąb ziemi. Czasami pada też „między ciernie” (Mk 4,7) i zostaje szybko zagłuszona w umyśle i sercu uczestnika katechezy. Część jednak pada „na ziemię żyzną” (Mk 4,8), to znaczy dociera do osób, którzy są otwarci na osobistą relację z Bogiem i wydają obfity plon. Takie ujęcie teologii biblijnej pozwalało spojrzeć na świat

²⁵ Zob. Siemieniec, *Biblijny wymiar katechezy*, 300-305.

rzeczywiście z punktu widzenia wiary i ująć całościowo katechizację. Biblijnie ujęta katecheza zawiera w sobie kerygmat, który przypomina, że ten Siewca później cierpiał za nas, poniósł śmierć na krzyżu i zmartwychwstał, aby każdy z nas mógł odzyskać nadzieję na plon obfity i nową perspektywę życia.

Wprawdzie nowe DK nie ma we wstępie przypowieści o siewcy, ale pomimo tego kontynuuje linię poprzedniego i zawiera inspirację biblijną, która m.in. uwzględnia dużą liczbę cytatów. Pierwszym cytatem w DK jest cytat: „A On rzekł do nich: «Dlatego każdy uczony w Piśmie, który stał się uczniem królestwa niebieskiego, podobny jest do ojca rodziny, który ze swego skarbcza wydobywa rzeczy nowe i stare» (Mt 13,52) i może należałoby je wyeksponować przed całym tekstem, że to nowe dyrektorium mieści w sobie to, co stare i nowe. Ta biblijna prawda mogłaby równie dobrze być zsynchronizowana zarówno ze wstępem (s. 7-13), jak i wprowadzeniem (s. 15-19) czy przed rozdziałem I (s. 23). Taka inspiracja biblijna z pewnością czytelniej i bardziej syntetycznie podkreślałaby współczesny akt katechetyczny jako czynność wydobywania „rzeczy starych i nowych” (Mt 13,52).

*

Zdania z Biblii, obecne w najnowszym dokumencie katechetycznym o wymiarze ogólnokościelnym, są udaną kontynuacją redakcji DOK z 1997 r. i wyrażają pragnienie radykalizowania formacji katechetów i samego aktu katechetycznego w oparciu o słowo Boże zawarte w Piśmie św. Analiza dokumentów ukazała, że teksty biblijne są umieszczone w każdej części dokumentu i pochodzą z wielu ksiąg Starego i Nowego Testamentu tak, aby pokazać, że słowo Boże jest rzeczywiście źródłem, z którego każde działanie katechetyczne czerpie swoje orędzie. W DK zawarto osiągnięcia nauk katechetycznych ostatnich lat i współczesne Magisterium Kościoła. Dzięki obecności tekstów biblijnych, które pełnią rolę teologicznego przesłania i odnośnika, otrzymaliśmy tekst wzorcowy i ukierunkowujący współczesną katechizację.

Zostały przeanalizowane inspiracje biblijne nowego dokumentu, które wzmacniają wymogi wobec formacji katechetów, aby dobrze poznali wielkie etapy historii zbawienia: Stary Testament, Nowy Testament i historię Kościoła w świetle misterium paschalnego Jezusa Chrystusa. Oczywiście to będzie musiało być harmonijnie połączone z poznaniem kerygmatu chrześcijańskiego orędzia i doświadczenia w sposobie jego wyrażania. Katecheza bowiem wyraża się w języku, gdzie język biblijny jest jednym z głównych „narzędzi” katechetycznych, bo w historii Kościół owocnie przekazywał

wiarę przez Pismo św. Nie można jednak rozdzielać języka biblijnego od języka symboliczno-liturgicznego czy języka doktrynalnego, w których wyrażony jest Symbol wiary, liturgia i sakramenty, życie moralne i modlitwa. Katecheza posługuje się również językiem performatywnym, który jest obecny w komunikacji ze słowem Bożym jak i w świadectwie świętych i męczenników. Tym, co wyraźnie łączy język biblijny z innymi, jest język narracyjny i autobiograficzny. Wielość języków to nie jest przysłowiowa wieża Babel, ale alfabet wiary i wymóg kompetencji komunikacyjnych współczesnych pedagogów w zakresie przekazu wiary młodemu pokoleniu. To są dziś podstawowe elementy nauczania Kościoła dotyczące głoszenia Ewangelii i katechezy.

Podsumowując obecność 187 cytatów biblijnych w głównym katechetycznym dokumencie Kościoła katolickiego należy podkreślić, że dla katechetów są one echem słów ich powołania: „Idźcie na cały świat i głoście Ewangelię wszelkiemu stworzeniu!” (Mk 16,15). „Katechein” tych słów rozbrzmiewa we współczesnych sytuacjach przekazu wiary, a to znaczy, że słowo Boże jest przekazywane w żywej Tradycji Kościoła, która stawia czoła różnym wyzwaniom.

Trzy wnioski, które powstały podczas analizy DK, dotyczą nowej posługi katechety, edukacji medialnej katechety i konieczności rewizji polskiego dyrektorium katechetycznego. Po pierwsze, po ukazaniu się nowego dyrektorium, papież Franciszek w Liście apostolskim *Antiquum ministerium* ustanowił posługę katechety i zaprosił poszczególne Konferencje Biskupów do urzeczywistnienia posługi katechety poprzez ustalenie koniecznych wskazań formacyjnych i kryteriów normatywnych, które będą wymagane do otrzymania tej posługi. Katecheci, którzy otrzymają tę posługę, muszą mieć wcześniejsze doświadczenie katechezy. W Polsce w znaczącej większości oznacza to, że odbyli studia teologiczne z przygotowaniem pedagogicznym. Wyzwaniem będzie współpraca programowa wykładowców katechetyki i nauk biblijnych, aby nie powtarzać już wcześniejszych wykładów i ćwiczeń uniwersyteckich, ale aby wspólnie opracować koncepcję katechezy biblijnej, która będzie wzorcowa w progresywnym wprowadzaniu katechizowanego w świat Biblii. Prace te ze strony biblistów rozpoczął W. Pikor, którego analiza jest oparta na starej *Podstawie programowej katechezy* i wymaga koniecznego aggiornamento, ale jego postulat o połączenie działań właściwych analizie egzegetycznej i katechetycznej interpretacji Biblii jest jak najbardziej aktualny²⁶.

²⁶ Zob. Wojciech Pikor, „Hermeneutyka biblijna w katechezie. Interpretacja Pisma św. w świetle polskich opracowań katechetycznych”, *Katecheta* 51(2007), 6: 11.

Po drugie, katecheci wykorzystują różne metody biblijne, a w okresie pandemii COVID-19 korzystali z tych dostępnych w świecie cyfrowym. Wyzwania związane z kulturą cyfrową zostały zauważone przez Konferencję Episkopatu Polski i z nowym *Ratio institutionis sacerdotalis pro Polonia*, czyli nowym dokumentem o formacji kapłańskiej wraz z uzupełnieniami ze strony Stolicy Apostolskiej, które zostały przyjęte na 388. zebraniu plenarnym w Warszawie wchodzi na wydziały teologiczne przedmiot edukacja medialna. Wydaje się konieczne wykształcenie wykładowców w tym zakresie, bo nieliczne ośrodki uniwersyteckie kształcą w tym obszarze. Chodzi tu o dobór dobrej kadry teologicznej, która ma kompetencje teoretyczne i praktyczne w powiązaniu chociażby z naukami biblijnymi, bowiem proste zatrudnienie wykładowców dziennikarstwa może pozbawić owocnego połączenia teologii pastoralnej z edukacją medialną. Także program wykładów należałoby skonsultować z odpowiedzialnymi za przekaz wiary katolickiej, bowiem nowe DK określa zasady katechezy w kulturze cyfrowej i poruszanie np. kwestii związanych z bioetyką, na które rzetelnie może odpowiedzieć teolog (zob. DK 9, 213-217, 359-378). W procesie kształcenia przyszłych prezbiterów i katechetów w zakresie edukacji medialnej należałoby uwzględnić myśl: „W procesie głoszenia Ewangelii najważniejszym pytaniem nie jest to, jak posługiwać się nowymi technologiami dla celów ewangelizacyjnych, ale jak stać się ewangelizującą obecnością na cyfrowym kontynencie. Katecheza, która nie może po prostu się ‘ucyfrowić’, musi z pewnością zrozumieć, jak potężny jest to środek i wykorzystywać jego potencjał i zalety w sposób świadomy, ale pamiętać też, że katechezy nie da się prowadzić jedynie używając cyfrowych narzędzi – trzeba bowiem tworzyć przestrzenie do doświadczenia wiary. Tylko w ten sposób będzie można uniknąć wirtualizacji katechezy” (DK 371).

Po trzecie, dokument Stolicy Apostolskiej wymaga przeprowadzenia nowej analizy sytuacji katechezy, a po licznych „wypisaniu się” młodzieży i dzieci z nauczania religii katolickiej w Polsce jest to zadanie złożone, ale konieczne. Zachowując własną tradycję, należy spodziewać się prac nad rewizją polskiego dyktorium katechetycznego, jak i nad podstawą programową i innymi publikacjami katechetycznymi, aby były spójne z kierunkiem nadanym przez Papieską Radę ds. Krzewienia Nowej Ewangelizacji.

BIBLIOGRAFIA

- Benedykt XVI. Posynodalna adhortacja apostolska *Verbum Domini* o Słowie Bożym w życiu i misji Kościoła. Rzym: LEV, 2010.
- Bissoli, Cesare. „Dyrektorium ogólne o katechizacji”. W *Katecheza Kościoła w świetle Dyrektorium ogólnego o katechizacji*, praca zbiorowa, 13-44. Kraków: WAM 1999.
- Chmielewski, Mirosław. „Dialog pomiędzy słowami. W poszukiwaniu nowych sposobów komunikacji słowa Bożego”. *Biuletyn Edukacji Medialnej* 2 (2014), 2: 102-118.
- Chmielewski, Mirosław. „Kultura medialna jako wyzwanie dla komunikacji wiary w świetle orędzi Benedykta XVI na Światowe Dni Środków Społecznego Przekazu”. *Biuletyn Edukacji Medialnej* 1 (2016), 1: 156-178.
- Chmielewski, Mirosław. „Media Education and the New Evangelization. Part Two: Pastoral Postulates and Educational Proposals”. *Verbum Vitae* (2020), 2(38): 649-671.
- Długosz, Antoni. „Rola i miejsce Pisma świętego we współczesnej katechezie”. *Horyzonty Wiary* 6(1995), 3: 39-45.
- Długosz, Antoni. „Pismo święte w katechezie”. W *Obecność Biblii w katechezie*, red. Helena Słotwińska, 21-34. Lublin: Gaudium, 2008.
- Dziekoński, Stanisław (red.). *Ewangelizować czy katechizować*. Warszawa: Verbinum, 2002.
- Fossion, André. „Un nouveau Directoire Général pour la Catéchèse”. *Lumen Vitae* 1(1998): 91-102.
- Franciszek. Orędzie na 53. Światowy Dzień Środków Społecznego Przekazu, «*Wszyscy tworzymy jedno*» (Ef 4,25). *Od wirtualnych wspólnot społecznościowych do wspólnot ludzkich*, Watykan, 24 stycznia 2019 r., <https://www.paulus.org.pl/214,53-swiatowy-dzien-srodkow-spoecz-nego-przekazu-franciszek-2019> [dostęp: 20.06.2021].
- Franciszek, Orędzie na 55. Światowy Dzień Środków Społecznego Przekazu, «*Chodź i zobacz*» (J 1,46). *Komunikować, spotykając osoby tam, gdzie są, i takie, jakie są*, Watykan, 23 stycznia 2021 r., <https://press.vatican.va/content/salastampa/it/bollettino/pubblico/2021/01/23/0044/00090.html#pl> [dostęp: 20.06.2021].
- Franciszek. List apostolski w formie „Motu proprio” *Antiquum Ministerium*, w którym ustanawia posługę katechety, http://www.vatican.va/content/francesco/pl/motu_proprio/documents/papa-francesco-motu-proprio-20210510_antiquum-ministerium.html [11.05.2021].
- Goliszek, Piotr. *Kerygmat dla nowej Europy*. Lublin: Gaudium, 2004.
- Goliszek, Piotr. „Logos – Osoba w katechezie biblijnej”. W *Obecność Biblii w katechezie*, red. Helena Słotwińska, 151-169. Lublin: Gaudium, 2008.
- Goliszek, Piotr. *Personalistyczny wymiar katechezy*. Lublin: Wydawnictwo KUL, 2016.
- Kamiński, Ryszard. *Metodyka przygotowania prac promocyjnych z teologii praktycznej*. Siedlce: Unitas, 2017.
- Kiciński, Andrzej. „Dorosły jako podmiot katechezy”. W *Katecheza dorosłych we wspólnocie Kościoła*, red. Kazimierz Misiaszek, 141-158. Warszawa, 2002.
- Kiciński, Andrzej. „Katecheza dorosłych w procesie budowania Kościoła dojrzałego”. W *Katecheza dorosłych*, red. Kazimierz Misiaszek, Józef Stala, 417-428. Tarnów: Biblos, 2009.
- Kiciński, Andrzej. „Współczesna formacja katechetów”. *Roczniki Teologiczne* 67(2005), 6: 109-125.
- Kiciński, Andrzej. „Rozwój dyrektorium katechetycznych po Soborze Watykańskim II (1971-1997-2020)”. *Roczniki Teologiczne* 67(2020), 11: 5-28.

- Kiciński, Andrzej. *Rola katechizmów w rozwoju nauczania katechetycznego*. Kraków: Scriptum, 2020.
- Kochel, Jan. „Katecheza biblijna”. W *Wokół katechezy posoborowej*, red. Radosław Chałupniak, Jan Kochel, Jerzy Kotorz, Waldemar Spyra, 155-157. Opole: RW WT UO, 2004.
- Kochel, Jan, Zbigniew Marek. *Pedagogia biblijna w katechezie*. Kraków: WAM, 2012.
- Kochel, Jan. *Katecheza królestwa niebieskiego. Studium biblijno-katechetyczne Ewangelii Mateusza*. Opole: RW WT UO, 2005.
- Krzos, Bartłomiej. *Katecheza antropologiczna w świetle nauczania Benedykta XVI*. Sandomierz: Wydawnictwo Diecezjalne, 2017.
- Kusz, Gerard. „Biblia w katechezie wczoraj i dziś”. W *Biblia w nauczaniu chrześcijańskim*, red. Józef Kudasiewicz, 87-115. Lublin: RW KUL, 1991.
- Kusz, Gerard. *Katecheza w służbie słowa Bożego*. Opole: WT UO, 2009.
- Lipiec, Dariusz. „Pastoral Care of the Disabled in the Directory for Catechesis”. *Rocznik Teologii Katolickiej* 19(2020): 159-169.
- Marek, Zbigniew. *Biblia w katechetycznej posłudze Słowa*. Kraków: WAM, 1998.
- Mąkosa, Paweł (red.). *Katecheza ewangelizacyjna. Poszukiwania koncepcji*. Lublin: Polihymnia, 2010.
- Mąkosa, Paweł (red.). *Nowa ewangelizacja w nowej katechezie*. Rzeszów: Bonus Liber, 2013.
- Pedraza, Brian. *Catechesis for the New Evangelization: Vatican II, John Paul II, and the Unity of Revelation and Experience*. Washington, DC: The Catholic University of America Press, 2020.
- Pikor, Wojciech. „Hermeneutyka biblijna w katechezie. Interpretacja Pisma św. w świetle polskich opracowań katechetycznych”. *Katecheta* 51 (2007), 6: 3-11.
- Pikor, Wojciech. „Animacja biblijna w szkole – cele, metody, perspektywy”. *Collectanea Theologica* 82 (2012), 1: 93-113.
- Siemieniec, Tomasz. „Biblijny wymiar katechezy”. W *Katecheza w swoich podstawowych wymiarach*, red. Jarosław Czerkawski, 263-307. Kielce: Jedność, 2013.
- Słotwińska, Helena (red.). *Obecność Biblii w katechezie*. Lublin: Gaudium, 2008.
- Sultana, Carl-Mario. „Catechesis and Catholic Religious Education: Distinct Nonetheless Complementary”. *Verbum Vitae* 2020, 37: 365-379.
- Szajda, Agnieszka. *Kompetencje medialne nauczycieli religii. Studium z edukacji medialnej*. Kraków: Scriptum, 2021.

INSPIRACJA BIBLIJNA DYREKTORIUM O KATECHIZACJI

Streszczenie

Artykuł jest próbą odpowiedzi na pytanie: na ile nowe *Dyrektorium o katechizacji* inspirowane jest natchnionym przez Boga Pismem Świętym? Badania wykazały, że dokument stanowi kolejne, dynamiczne rozwinięcie dwóch wcześniejszych tekstów, z którymi zachowuje ciągłość, ale różni się nowym usystematyzowaniem ujęcia formacji katechetów i oczywiście uwzględnieniem dorobku katechetyków oraz współczesnego Magisterium Kościoła.

Bogactwo cytatów z Pisma św., zawarte w dyrektorium, nie tylko potwierdza biblijny charakter katechezy, ale z nowym dynamizmem wskazuje możliwości biblijnej animacji katechezy na każdym etapie jej rozwoju. Ważny wniosek płynący z pytania postawionego na początku dotyczy faktu, że nie należy tylko powtarzać wymienionych sformułowań kerygmatu z przeszłości.

Od katechety wymaga się nie tylko znajomości wyrażeń biblijnych, ale jest on wręcz inspirowany, aby ucieleśniał kerygmat na potrzeby współczesnych osób i wspólnot.

Opracowanie Bożej pedagogii w historii zbawienia w dyrektorium jest na wskroś biblijne. Magisterium Kościoła w zakresie katechezy ukazuje Objawienie jako wielkie dzieło wychowawcze Boga, które jest przeniknięte narracją biblijną. Analiza biblijna, połączona z refleksją katechetyczną, ukazuje Boga Ojca jako genialnego wychowawcę, który przekształca dzieje swojego ludu w lekcje mądrości (por. Pwt 4,36-40; 11,2-7), dostosowując się do wieku i sytuacji, w której lud ten żyje. Przedstawia Bożą pedagogię w misterium Wcielenia. Ukazuje Ducha Świętego, którego otrzymali uczniowie i byli prowadzeni przez Pocieszyciela do poznania prawdy, „aż po krańce ziemi” (Dz 1,8), dawali świadectwo o Słowie życia, którego słuchali, które oglądali i którego dotykali (por. 1 J 1,1; DK 162). Refleksja odpowiedzialnych za katechizację syntetycznie ukazała, że ewangeliczne opowieści są potwierdzeniem wychowawczego charakteru relacji Jezusa i mogą także dziś inspirować pedagogiczne działanie Kościoła.

Podsumowując obecność 187 cytatów biblijnych w głównym katechetycznym dokumencie Kościoła katolickiego należy podkreślić, że dla katechetów są one echem słów ich powołania: „Idźcie na cały świat i głoscie Ewangelię wszelkiemu stworzeniu!” (Mk 16,15). Echo tych słów rozbrzmiewa we współczesnych sytuacjach przekazu wiary, a to znaczy, że słowo Boże jest przekazywane w żywej Tradycji Kościoła, która stawia czoła różnym wyzwaniom związanym z kulturą cyfrową, globalizacją kultury i innym współczesnym wyzwaniom.

Słowa kluczowe: katecheza; Biblia; formacja katechetów; edukacja medialna; nowe *Dyrektorium o katechizacji*.